

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

A TARTALOMBÓL:

Kulcsár László
Klímaváltozás és társadalmi változás

Székelly Csaba
A környezeti kockázatok kezelése

Gilányi Zsolt
Ökorendszerek versus gazdasági rendszerek:
egyensúlyi rendszerek?

Happ Éva
Fenntartható turizmus és felelősségvállalás

Egyed Krisztián
Ha kihűlne a tó...

Gelányi Ildikó - Obádovics Csilla
A ló ökogazdasági hasznosíthatósága

2014/1

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Megjelenik évente négy alkalommal

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors:

Dr. Székely Csaba DSc, Dr. Fábian Attila PhD, Dr. Joób Márk PhD,
Dr. Kulcsár László Csc, Juhász Zita PhD. (szerkesztőségi titkár).

Szerkesztőségi munkatárs: Takács Eszter

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA), Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest), Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr), Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK), Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA), Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest).

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts: Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!

A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően lásd a folyóirat hátsó belső borítóját. / We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk:

/ Send manuscripts and letters by e-mail only to: zjuhasz@ktk.nyme.hu

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll.

/ Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. / Articles are refereed by anonym reviewers before publication.

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Prof. Kulcsár László

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

Sopron Erzsébet. u. 9. 9400 Hungary

Web oldal / web page: <http://gt.nyme.hu>

Előfizetés:

Intézményeknek: 2800 Ft./év

Egyéni előfizetés: 1700 Ft./év

Példányonkénti ár: 700 Ft./dupla szám: 1400 Ft.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2014 Nyugat – magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

6. ÉVFOLYAM

2014.

1. SZÁM

TARTALOM

Table of Contents and Abstracts in English: See page 171

Klímaváltozás - Fenntartható gazdaság - Ökológiai gazdálkodás

TANULMÁNYOK

Klímaváltozás és társadalmi változás

Kulcsár László 3

A környezeti kockázatok kezelése

Székely Csaba 15

Ökorendszerek versus gazdasági rendszerek: egyensúlyi rendszerek?

Gilányi Zsolt 28

Globális szintű (ökológiai) közjavak használatából fakadó externáliák következményei és szabályozása hazánkban

Horváth Csanád 38

Klímaváltozás és egy hitelintézet: Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank környezeti fenntarthatóság érdekében végzett tevékenysége

Horváth Gábor 53

Az ökológiai innováció helyzete és jövője Magyarországon

Gáspár Gergely - Keresztes Gábor 71

Fenntartható turizmus és felelősségvállalás

Happ Éva 90

Ha kihülne a tó... A Hévízi-gyógytó desztinációra gyakorolt gazdasági hatása

Egyed Krisztián 102

Fenntartható turizmus a határ régióban: Vas-hegy

Pankotay Fruzsina 117

A ló ökogazdasági hasznosíthatósága

Gelányi Ildikó - Obádovics Csilla 133

A felelős vállalat és a fenntarthatóság kapcsolata

Nagy Tamás 152

KÖNYVISMERTETÉS

Előre a gazdasági válságba! [Mihályi Péter: A magyar gazdaság útja az adósságválságba 1945-2013. Corvina Kiadó Budapest. 2013. 207 oldal ISBN 978 963 13 6169 8]

Füstös Hajnalka 166

Table of Contents/Abstracts 171

Fenntartható turizmus a határ régióban: Vas-hegy

Pankotay Fruzsina¹³ BA hallgató

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

ABSZTRAKT A dolgozat rámutat, hogy - ahogy a Rajna vagy Saar vidéken, úgy- ebben a régióban is adott a határon átnyúló többszintű hálózatosodás a kultúra, helyi kulináris élvezetek, vagy épp a fenntartható turizmus által. Meghatározom a határ szó fogalmát, a határon átívelő együttműködéseket. A határmenti együttműködés magában foglalja a helyi és regionális közösségek szokásos tevékenységeit, mint például a gazdaság fejlesztése, a területi tervezés, a turizmus.

A dolgozat a Nyugat-Dunántúl határszakaszának az összekapcsoló, már meglévő turisztikai elemeit mutatja be az ökoturizmushoz kapcsolódó természeti elemeken keresztül. A Vas-hegy tájegység bemutatása után a dolgozat elemzi annak múltját, jelenét és lehetséges jövőbeli utakat. A helyi adottságok alapján a fenntartható turizmushoz kapcsolódást és a határ két oldalának különbségeit és lehetőségeit elemzi majd felvázolja példák alapján a Vas-hegy és a nyugati határszakasz fejlesztési lehetőségeit. **KULCSSZAVAK:** ökoturizmus, határturizmus, Saar-land, Vas hegy,

Bevezetés

A határmenti együttműködés magában foglalja a helyi és regionális közösségek szokásos tevékenységeit, mint például a gazdaság fejlesztése, a területi tervezés, a turizmus.

A dolgozat rámutat, hogy - ahogy a Rajna vagy Saar vidéken, úgy- ebben a régióban is adott a határon átnyúló többszintű hálózatosodás a kultúra, helyi kulináris élvezetek, vagy épp a fenntartható turizmus által. Meghatározom a határon átívelő együttműködéseket. A fenntartható fejlődést helyezem el a maga sokszínűségében. Kitérek a magyarországi ökoturizmus irányaira, Nyugat-Dunántúl határszakaszának az összekapcsoló, már meglévő turisztikai elemeit mutatom be az ökoturizmushoz kapcsolódó természeti elemek által. A határszakaszon belül a Vas-hegy tájegységet mutatom be, majd elemzem tanulmányaim és tapasztalataim alapján. A fenntartható turizmushoz kapcsolódását a helyi adottságok alapján mutatom be. Végül következtetést vonok le a példák alapján a Vas hegy és a nyugati határszakasz a fejlesztési lehetőségeire.

Zöldhatár zöld határvidék = zöldszturizmus határon át

A határ szó szemantikai vizsgálata többféle értelmezést tesz lehetővé. Egyrészt elsődleges jelentése egy összefüggő földterület széle, egy településhez tartozó megművelt földterület, átvitt értelemben a szlovén meja azaz mezsgye is a határt jelenti.

A határ jelentése azonban nem ennyire egyszerű, hiszen nem egyértelmű a határ fogalma.

Másik értelmezésben egy előrehaladó folyamat időbeli végpontját, szélső értéket, végpontot is jelent.

A határnak elképzelhető egy másik jelentéstartalma is, mégpedig ahol a lehetőségek helyét és formáit rejt, legyen szó akár országhatáron túl megpróbált szerencséről, vagy az ember önmagán túlmutató cselekedeteiből adódó lehetőségekről. A közép-kelet-európai régióban a határ szó jelentésével kapcsolatos sztereotípiák az országok politikai-társadalmi berendezkedéseinek hatására is alakultak.

A határon túliság gyakran félelmeket szül az ismeretlennek vélttől, de egyben egy jövőbeli kihívást is megfogalmaz. Határon túli kapcsolatok építhetők, de nem bármi áron. Mint bármely kapcsolatépítésnek, ennek is megvannak a játékszabályai, melyekről célszerű már a víziókban beszélni, megvizsgálva hol vannak a kapcsolatépítésnek a határai.

A kapcsolatépítés területi szinttől függően számos együttműködési formában nyilvánul meg. A határmenti együttműködés a relatíve közel eső területek között jön létre az országhatár mindkét oldalán. A határmenti együttműködés magában foglalja a helyi és regionális közösségek szokásos tevékenységével összefüggő tevékenységeket, mint például a gazdaság fejlesztése, a területi tervezés, a turizmus és rekreáció, képzés, közlekedés, környezetvédelem. Nagyvárosi területek és városi régiók az Európa 2020 stratégiában című EU elfogadott vélemény alapján európai szempontból a határokon átívelő kezdeményezésekre különös figyelmet kell fordítani. Határmenti együttműködésről beszélünk az eurorégiók esetében is, ahol két vagy több állam érintkezik (például a Saar-vidék, Felső-Rajna háromszög).

A gazdasági ágazatok rangsorában az olaj- és a gépjárműipar után harmadikként a turizmus következik. A legdinamikusabban fejlődő gazdasági ágazat a turizmus, amelynek jelentősége gyors ütemben nő. A nemzetközi turistaérkezések száma az 1950. évi 25 millióról 2007-re 903 millióra nőtt, míg a bevételek az elmúlt 57 évben 2 milliárd dollárról 856 milliárd dollárra emelkedtek (UNWTO 2008.). A turizmus világméretű dinamikus fejlődése ellenére az utazók aránya a világ lakosságához képest 10% alatt marad. Egyrészt ez azt jelenti, hogy további óriási gazdasági lehetőségek, tartalékok rejlenek a turizmusban, másrészt a turizmus óriási veszélyeket is jelent főként a természeti környezetre, de az egyes országok, régiók eredeti kultúrájára is. A veszély azért jelentős, mert a turizmus nem egyenletesen oszlik el a Földön, hanem térben koncentráltan jelentkezik.

Tömegturizmus kontra fenntartható turizmus

Az embereknek fel kell ismerniük, hogy fejlődés mellett a fenntarthatóságra is figyelniük kell. A hagyományos problémamegoldó gondolkodás már nem vezet eredményre. Ahogy a modernizáció és az autentikusság megfér egymás mellett, sőt generálólág hat egymásra, úgy a környezettudatosság (fenntarthatóság) és a turizmus is jól kiegészíti egymást.

A fenntartható fejlődés gondolata az 1970-es években jelent meg először, melyet több világkonferencia követett. Felismerték, hogy a fenntartható fejlődés három alappillére (környezet, társadalom, gazdaság) összefügg, és csak úgy lehetnek hatékonyak a lépések, ha ezeket együtt vizsgálják. E mellett elismerték, hogy a globalizációnak vannak káros hatásai is.

A fenntartható fejlődés a konkrét célok ellenére egy ellentmondásos fogalom. Ökológiai szempontból a fejlődés egy természetes folyamat, míg közgazdasági szempontból a fejlődést a tudomány teszi lehetővé. Az utóbbi értelmezés inkább a fejlesztést szó tartalmát hordozza magában. A fenntartható fejlődésnek egyensúlyt kell találnia a két értelmezés között fenntartható fejlődés elvével összhangban lévő lépések megtételére. Ezek közé tartozik az oktatás, a "gondolkodj globálisan és cselekedj lokálisan" gondolat.

Mivel a turizmus szektornak nagy gazdasági jelentősége és globális szintű hatásai vannak, így a fenntartható fejlődés elvét a turizmusban is alkalmazni kell. A turizmus fenntarthatóságának célja kettős. Egyrészt „morálisan” felelős azért, hogy ne okozzon visszafordíthatatlan károsodást a világ természeti, társadalmi és gazdasági környezetében. Másrészt a turizmusnak üzleti szempontból is fontos a környezet fenntarthatósága, mivel a turizmus nem megfelelő fejlődése éppen a kínálatának alapjául szolgáló természeti és kulturális környezetet károsíthatja vagy pusztíthatja el. (Puczkó - Rátz 2001). A WTO több kezdeményezést szervezett, hogy a turizmus fejlesztését összehangolja a környezet igényeivel. „A fenntartható turisztikai fejlesztés egyrészt kielégíti a jelenlegi turisták és fogadó területek szükségleteit, másrészt védelmezi és növeli a jövő lehetőségeit. Az elképzelések szerint lehetővé teszi az erőforrások olyan módon történő menedzselését, hogy miközben az emberiség kielégítheti gazdasági, társadalmi és esztétikai igényeit, ugyanakkor megőrizheti az alapvető ökológiai folyamatokat, a biológiai változatosságot és az életet fenntartó rendszereket, valamint a különböző népek és csoportok kulturális integritását.” (WTO 2000)

A természet felértékelődése

A turizmus legfontosabb tényezője maga a természet. Ma már a Földünkön nagyon kevés helyen található természetes, teljesen érintetlen természeti táj. Természet közeli állapot, vagyis tiszta levegő és vizek, természetes csend,

változatos domborzat, eredeti élővilág, mint legfőbb vonzerő a turizmusfejlesztésben az egyik legfontosabb feltételt jelentik, mely feltétel több turistacélpontnál megtalálható.

A természeti tényezők néhány turizmustermék esetében teljesen determinálják a lehetőségeket. Ez a természetjárás, alpinizmus, síturizmus, gyógyturizmus, tengerparti turizmus. Vannak olyan turizmustermékek, ahol a természeti adottságok szerepe kisebb, de ott sem elhanyagolható. Ilyen a konferenciaturizmus, melyben például Bécs jeleskedik, vagy a sportturizmus az olimpiai városokban.

A tömegturizmus, ellentételként a fenntartható turizmus főként azoknak kínál választási lehetőséget, akiknek fontos a természeti környezet és annak védelme.

Az ilyen turisták a turizmus során végzett tevékenységükkel nem akarják szükségtelenül károsítani a természetet. Ugyanakkor a nem turizmushoz köthető tevékenységük (nagy autó kontra tömegközlekedés használata; energiatakarékoság kontra sok és sokféle gép használata; hangos „zöld” mondatok kontra példamutatás) nem tükrözi a fenntartható fejlődés példáit.

Minimális mértékben mindenképp be kell avatkozni a természeti környezetbe, (hisz az sok esetben már nem érintetlen) de ez csak a legszükségesebb módon történhet, ügyelve az egyensúlyra és súlypontra.

Az ökoturizmust nagyon sokan azonosítják a fenntartható turizmussal vagy a felelősségteljes turizmussal, de hiába kapcsolódnak egymáshoz ezek a fogalmak, nem egyeznek teljesen, ugyanakkor vegytiszta meghatározást sem lehet kialakítani a kölcsönhatások miatt. Nemcsak a megfogalmazás, de a tartalom is eltérő a különböző régiókban. Európában – Észak-Amerikával ellentétben – a természeti és kulturális értékek egységét jelenti, tehát az ökoturizmusnak részét képezi a helyi lakosság és a kultúra is.

A zöld mozgalmak és zöld utak erősödése is jótékony hatással van az ökoturizmusra. Az ökoturizmust az ICUN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) Természetvédelmi Programja így definiálta: „Az ökológiai turizmus vagy ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz való juttatásával” (Kelemen 2006).

Az ökoturizmus – ahol a tömegturizmushoz képest jóval kisebb a turisták száma – jobban összhangban van a helyi természeti és kulturális adottságokkal, hiszen azokra alapozva fejlődik. A fejlődik szó itt a beépül a köztudatba jelentést takarja. Az eredetiség védelme, tudatos fenntartása a cél természeti, kulturális, kulináris alapokkal. S nem utolsósorban jobban figyelembe veszi a helyi lakosság gazdasági érdekeit, a realizálódott haszon nagyobb arányban marad helyben. Ezen belül a természet jelentősége egyre nagyobb. E jelenség nem egy múló divatirányzat, határozott tendenciáról van szó.

A turizmus kínálata egyre inkább a természetet felfedező, azzal együtt élő, az ökológiai szempontokat figyelembe vevő turisták igényeinek kielégítése irányába mozdult el.

A természet felé fordulást több tényező egyidejű hatása is erősíti:

- A diszkrecionális jövedelmek növekedésével ma már nemcsak a legfejlettebb, hanem a kevésbé fejlett országokban is általánossá vált, hogy a nyári-téli fő szabadság mellett második és harmadik utazáson is részt vesznek a polgárok, amelyeknek célja főként a közeli természeti és kulturális értékek felkeresése. (hosszú hétvégék)
- Az oktatásban a természet védelme egyre hangsúlyosabban szerepel.
- Egyre meghatározóbb szerepe van az egészségtudatosságnak.
- Létrejött a természeti turizmust kiszolgáló iparág, amely egyre magasabb minőségű ruházatot és egyre speciálisabb felszerelést biztosít a turistáknak.
- Felgyorsult életünkben a béke és a nyugalom iránti igény fokozódik. A stresszoldás egyik leghatékonyabb eszköze a természetben való tartózkodás.
- A globalizáció hatásaként nő az igény a szülőföld, illetve őseink életének megismerésére és ez hat a kulturális és természeti turizmusra is.
- A fejlettebb országokban nő az aktív nyugdíjasok száma, akik részben egészségi okokból, részben nosztalgiából (de anyagi okokból is) a természet felé fordulnak.

A fenntartható turizmus növekedése mérsékli a túlzott regionális koncentrációt. Olyan tájak, kisvárosok, falvak kapcsolódnak be a turizmusba, ahol nincsenek meg a tömegturizmus vonzerői (tengerpart, hegységek stb.), viszont a fenti igényeknek meg tudnak felelni. Nem lehet vegytisztán meghatározni az egyes turisztikai termékek hovatartozását, de főbb jellemzőik alapján többek között az ökoturizmus, a falusi turizmus, a kerékpáros turizmus, a lovasturizmus, a bakan-csos turizmus sorolhatók leginkább a fenntartható turizmushoz.

Ökoturizmus Magyarországon

A volt szocialista országokban található olyan korábban elszigetelt, - főként határ menti, periférikus helyzetű - térségek, ahol mind az ipari, mind a mezőgazdasági potenciál csekély, de ennek következtében az antropogén hatások a természeti környezetre alacsony szinten maradtak.

A korábbi évtizedekre jellemző politikai viszony pozitív „eredménye” a relatíve érintetlen táj, amely ma a fejlődő turizmus alapját képezi. A határ közelsége a szocialista érában megakadályozta a környezetszennyező iparosítást, korlátozta a mozgásszabadságot, a falvakat tudatosan visszafejlesztették, nem adtak ki építési engedélyt. A természetbe lényeges beavatkozás nem történt, s így őrződhettek meg viszonylag épségben a természeti értékek. De a kultúra, nyelv, szokások is fennmaradtak.

A természeti környezet megóvását nemzetközileg is fontosnak ítélték, így 2002-t az Ökoturizmus Nemzetközi Évének nyilvánították. Magyarországon 2007. év volt a Zöldturizmus Éve, amellyel a Magyar Turizmus Zrt. a környezettudatosság fontosságára próbálta felhívni a lakosság figyelmét.

Kiemelt szerepet kapott a természetjáráson kívül a nemzeti parkok látogatása, a kerékpározás és a lovasturizmus. A magyar környezetvédelmi tárca az ökoturizmust szűkebben a védett természeti területekre irányuló turizmusként határozza meg. Abban minden szereplő egyet ért, hogy az ökoturizmus természeti területekre irányul, hozzájárul a helyi értékek megőrzéséhez, minimalizálja a turisták negatív környezeti hatásait és erősíti a pozitívokat.

A világ turisztikai trendjeit követve napjainkban Magyarországon is egyre nagyobb hangsúlyt kap a szelíd turizmus, és azon belül az ökoturizmus kínálatának bővítése és menedzsmenete. Ezt szolgálja a természeti területek „fejlesztése” és a TDM és Leader szervezetek is.

Az összes szereplő megfogalmazása egyetért abban, hogy a turizmus fenntarthatóságához nem elég a spontán fejlődés, hanem tervezett, irányított fejlesztésre van szükség. A turizmus csak akkor fenntartható, ha nem ütközik a desztináció egyetlen szereplőjének az érdekével sem. Ez egy összetett feladat, amelyet a leg-sikeresebben a helyi vagy közösségi szinten való tervezéssel lehet megvalósítani. Az örökség pozitív hatású hasznosításával a desztináció szervezetek nyújtanak segítséget, mind a jelenben, mind a jövőben. A spirális hatásnak köszönhetően hosszú távú megközelítést biztosít a kereslet és kínálat oldalán is.

Határ menti EU regionális öko-desztináció

Európában számos határszakaszon találhatunk határon átnyúló együttműködések. Ezek az államhatárokon átívelések egyben az „együvé” tartozás határait is jelölik. Megalapozása a történelemből és a földrajzból egyaránt eredő tényekre vezethető vissza. A határ köznapi fogalma itt a lehetőségek határtalanságával egészül ki. A turisztikai határkapcsolatokban két jelentős, ismert euregionális határvidék a Saar vidék és a Felső-Rajna háromszög.

Saar vidék

Saarland másnéven SaarLorLux vagyis Luxemburg, Lotaringia, Elzasz, Rajna–Pflanz által határolt terület, a történelmi Trier várostól délre. A történelem során a vidék különösen erősen ki volt téve a Franciaország és Németország közötti katonai viszályoknak. Történelme során 200 év alatt nyolc alkalommal módosították az terület országhoz tartozását, de nem a nemzetségét, vagy a személyes jegyeit. Azt megőrizte, így mára a Saar-vidék az a terület, ahol az élet jó. A szabadidős és turisztikai kínálatát erős, a hely festői. A környező Franciaország, Luxemburg és

a többi német vonzó tájhoz viszonyítva alacsonyak a megélhetési költségek és a lakhatási költségek.

A Saar-vidék az egyik legmelegebb régió Németországban, Hessen és Baden-Württemberg mellett itt van a százalékos legnagyobb erdőterület Németországban.

Az erdő mellett a vizek is meghatározók, a névadó Saar folyó - a Mosel mellékfolyója - 97 km hosszan kanyarog a térségben, ezzel változatos tájat alakítva. Kiváló útminőség jellemzi. A Saar-vidéken kb. 50 prémium minőségű útból álló hálózat ígér kirándulóélményt a legmagasabb fokon. Csak az elmúlt öt évben négy Saar-vidéki prémium minőségű út nyerte el a „Németország legszebb turistaútja” címet. A Saar-Hunsrück emelkedőt pedig a maga 180 kilométerével 2009 legszebb távolsági turistaútjának választották. A legjobb minőségű kerékpárútja, a Saar-Radwegen, amelyet első határt átlépő távolsági kerékpárútként ADFC négycsillagosra értékelt.

Kiemelkedő a kulináris Saar-vidék híre. Szakácsait a legjobb teljesítményre az is ösztönzi, hogy itt található a legtöbb egy lakosra jutó Michelin-csillag. A régió tevékenységét 2013-tól 46 gasztronómiai turizmus csomag fémjelzi.

A Felső-Rajna háromszög

A hármas határ példa a Felső-Rajna vidék: Bázeli, Strasbourg, Karlsruhe városok által alkotott háromszög. A városok által határolt Freiburg, a francia Colmar vagy a Feketeerdő turista célpontjai megalapozzák a híret.

A történelem során a Rajna az itt élők fontos szimbólumává vált, környékét átfogóan Rajna-vidék néven emlegetik. Földrajzilag a Rajna a Római Birodalom határfolyója volt, amely elválasztotta a civilizált római polgárokat a pogány germánoktól.

Napjainkban a turizmus ezer szállal köti össze a területeket. Egyéb programjainak ajánlása, az egy-két napos turisztikai csomagok ajánlata rendszeres napi rutin. Gazdasági kapcsolatok is erősek, a határon átvélő környezetbarát tömegközlekedés természetes. Az egyetemi kapcsolatok terén Basel, Mulhouse/Colmar, Freiburg, Karlsruhe és Strasbourg egyezménye alapján a városok egyetemi élete és tanulási lehetőségei is mindennaposak az EUCOR határon átvélő egyezmény révén. (Európai Szövetség a Felső-Rajnai Egyetemek között)

Az ökoturizmus alakulása a szlovén-osztrák-magyar határvidéken

Saarlandhoz vagy a Felső Rajna háromszöghöz hasonló adottságok vannak eurorégióink határain is.

A Nyugat-Dunántúli határszakasz történelme (ide-oda tartozása), változatos tájszerkezete sok hasonlóságot mutat a példaként említett területekkel. A magyarországi határszakaszokból a Schengeni egyezmény alapján e határszakasz még érintetlenebb tájképű, mint a volt szocialista országokkal közös határszakaszok. Itt

nem volt ipari fejlődés, mezőgazdasági nagyüzem, összekötő gyorsforgalmi utak, így a táji és nyelvi, kulturális identitás megmaradt. A volt határszakasz most érett abba az életkorba, hogy az eddigi hátrányt előnnyé kovácsolja a határon átnyúló fenntartható turizmus által. (1. ábra)

1. ábra: Nyugat-Dunántúl határterület turisztikai termékei

Forrás: <http://www.rmb.co.at> alapján

A határtérségben magas fokú a biodiversitás, változatos a növényzet és az állatvilág. Az ökoturizmus számára legfontosabbak a jó állapotú erdők, amelyek önmagukban is növelik a táj látványértékét, de a túrázás, kerékpáros turizmus szempontjából is nagy jelentőségűek.

A szlovén-osztrák-magyar határvidék egységes természeti táját csak a politikai határok szabdalták fel, megőrizte arculatát.

„E térségekben találhatók - a kilátás szögét és az átlagos látótávolságot figyelembe véve - a legértékesebb kilátópontok, amelyek az ökoturizmusban fontos tényezők. Az egész térségben a vonzerők egymáshoz való távolsága, elérhetősége optimális a kerékpáros turizmus és a természetjárás számára. A tagolt dombvidék változatosságot nyújt, de nem jelent leküzdhetetlen akadályokat az idősebbeknek és a gyerekeknek sem, így optimális a családi turizmus számára is.” (Gyuricza 2010)

Az európai felfogás értelmében az ökoturizmusnak része a helyi kultúra is. E tekintetben szintén előnyösnek tekinthető a szlovén-osztrák- magyar határvidék, hiszen több néprajzi táj találkozik e térségben sajátos hagyományaival, építészeti, kultúrtörténeti emlékeivel. A magyar-szlovén-vend-horvát-német nyelvi határon túl (amely nem azonos az államhatárral) pedig a kulturális értékek, hagyományok teszik még változatosabbá az ökoturisztikai vonzerőket.

1988. őszén kezdődtek azok a nemzetközi tárgyalások, amelyek azt célozták meg, hogy az akkori két politikai világrendszer határán egy határon átnyúló nemzeti park jöjjön létre. Ennek eredményeképpen Magyarországon 1991-ben megalakították a Fertő-táj teljes hazai felét magában foglaló Fertő-tavi Nemzeti Parkot, míg Ausztriában a Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel parkot 1992-ben. Majd a két ország akkori vezetői, Franz Vranitzky kancellár és Boross Péter miniszterelnök 1994-ben avatták a határon átnyúló nemzeti parkot, így azóta a magyar oldalon Fertő-Hanság Nemzeti Parkról beszélhetünk, melynek területe hazánkban 23 731 ha, míg Ausztriában további 10 500 ha.

Az első hazai, s egyben határon átnyúló natúrpark alapítása 1994-ben elkezdődtek. A Naturpark Geschriebenstein ünnepélyes megnyitására 1996. május 16-án került sor. A magyar oldalon az Irottktő Naturpark alapítására 1997. szeptember 28-án került sor.

A területi természeti egyesítések jelentősége kiemelkedő, ismertsége révén pozitív hatást gyakoroltak az egész határ menti térség számára. A Fertőtérséget és az Irottktő térséget követte a Kerkamente, Szlovéniában a Goričko Naturpark, az osztrák Raab Naturparkok, valamint Natura 2000 területek és helyi védettségű értékek bővítik a kínálatot.

A periférikus helyzet a szocializmus idején nem kedvezett a turizmusnak. A magyar oldalon a szocializmus alatt az első nagyobb volumenű turizmusfejlesztés 1957-ben Bükfürdő, majd 1978-ban a Lenti Termál majd gyógyfürdő beindítása volt. Sárvár „EUROPESPA - MED Minőségi Díj 2007” Magyarországon elsőként megkapott elismerése a fürdők magas színvonalát igazolja. A fürdőturizmus fejlődése több évtizede töretlen, e mellett csak kiegészítő szerepet játszanak az egyéb turisztikai termékek. Az ökoturizmus egyelőre még e kiegészítő szerepkörben van, de fejlesztése és a jelentkező igény fellelhető a határ mindkét oldalán.

Összekötő kovász még a Pannonian Nature Network, melyet a Nyugat Pannon és Kelet Alpok 4 nemzeti parkja és 10 natúrparkja alkot az osztrák és magyar oldalról a biológiai és ökológiai sokféleség bemutatására, összefogásra. Ez kiváló alap az ökoturizmus határmenti fejlesztéséhez. Másrésztől meglévő kapocs a Szent Márton Európai Turisztikai Útvonal, melynek szinergikus pontjai erre a határterületre esnek annak okán, hogy Szent Márton Szombathely szülötte, s a határszakaszon számos épített örökség viseli nevét, s ehhez kapcsolódva létrejött a Szombathely –Tour turistaútvonal Via Sancti Martini néven.

Az ökoturizmus jelene és jövője az oszták-magyar határvidéken

A Vándorlás határok nélkül nevű Alpannonia túraútvonal 3 osztrák és egy magyar alterülettel, - az Irottkő Naturparkkal- 120 km hosszú jelzett turistaútvonal a Semmeringtől Kőszegig. A piros fehér jelzett utak mellett számos kisebb sárga útvonal található Cák, Bozsok, Velem célpontokkal. Ökoturisztikai Látogatóközpont 2010 cím birtokosa Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont Kőszeg.

A Nyugat Dunántúl határszakasza a fenti felsorolással is alátámasztva szinte folyamatos ökoturisztikai élményekkel teli terület. E tájegységben, az Őrség és az Irottkő natúrpark között található a Vashegy.

Vas hegy adottságai, lehetőségei

Munkám során kihívást jelentett a terület múltja és jövője közti út megtalálása, a kapcsolati hálók hangsúlyának a térségben élőkkel való elfogadtatása, annak módszere. Az alakítás szabadsága és egyben felelőssége is jelen van a Vas hegy desztináció alakítása, formálása során. Az egy turisztikai egységet alkotó, határ két oldalán található tájegység Dél-Burgenlandban Eisenberg, Vas megyében Vas hegy. Jelenleg az ismertsége nagyobb a szomszédos Ausztriában, mint hazánkban, vagy a régióban. (2.ábra)

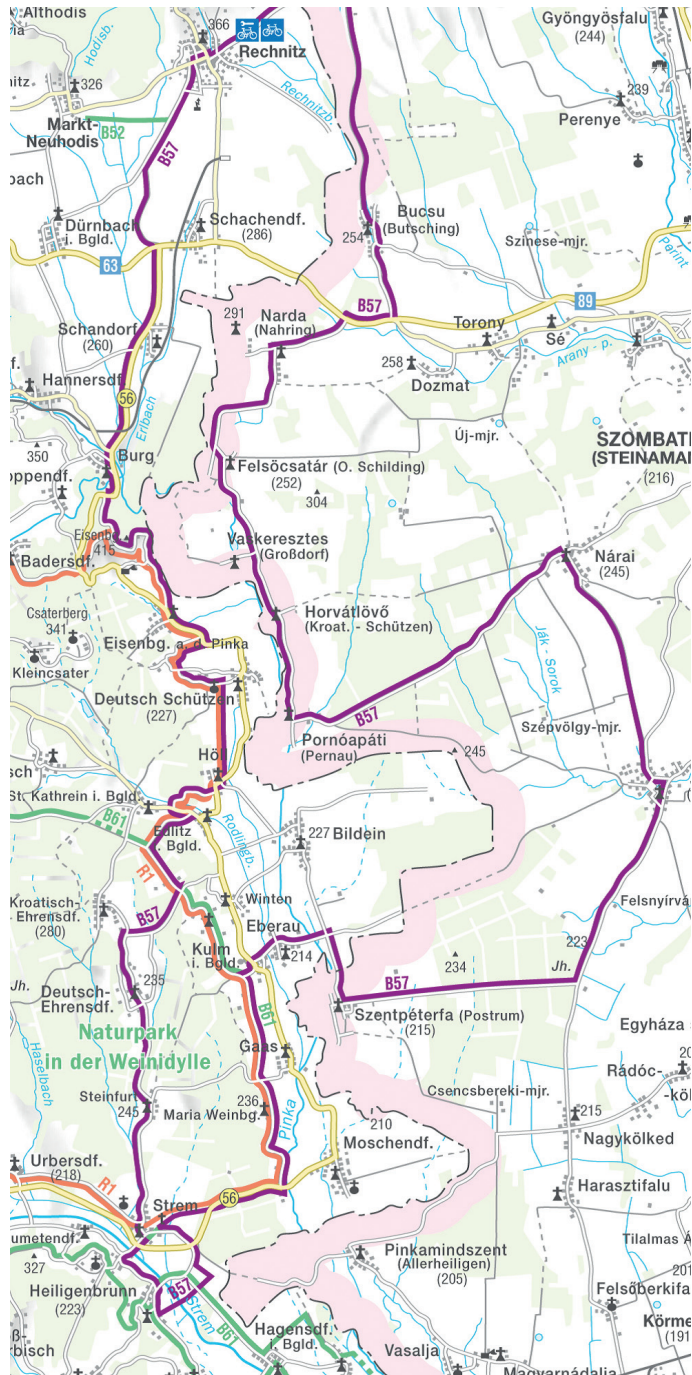
A vasfüggöny árnyékában a térség sokáig elzárt, szigorúan őrzött terület volt. A rendszerváltás után a Magyar Tudományos Akadémia felismerte, hogy az egykori műszaki zár mögött, jelentős természeti értékek őrződtek meg. Vas hegy sokféle köze gazdag vegetációt hozott létre. A Nyugat-magyarországi Egyetem botanikusai elkészítették a terület kisléptékű vegetációs térképét. A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) a Pinkát fontos ökológiai folyosónak jelölte.

A változatos madárvilág (fehér és fekete gólya, töviszűrő gébics, jégmadár, egerészölyv, darázsölyv, réti sas) és a patakok, folyók halgazdagsága is említést érdemel, a 36 halfajból védett, kettő pedig fokozottan védett európai ritkaság. Ezekre alapozva a Pinkán horgászati tanpálya, versenyszakasza és a horgászturizmust segítő patakmeder karbantartás és infrastruktúra épült.

A területen a római provincia emlékei fellelhetők, kelta temetkezési szokások és Európa legnagyobb földvárrendszerének maradványai (*Burg*) is bemutatathatók itt. 1244-ből van írásos emlék, mint pajzs és fegyvergyártó – település. 1532-ben a Kőszeg ostroma után kiürült falvakba horvát telepések kerültek. A trianoni békeszerződés a hegyet két ország területére vágta szét. Vasútvonal a térségben nem volt, jelenleg sincs. Autóbusz közlekedése ritka, így jelentős a kerékpáros forgalom.

A rendszerváltást követően, a schengeni egyezményhez való csatlakozással a hegy egysége helyre állt, a határok immár nem megosztják, hanem összekötik. A Vas-hegyet csak a Pinka folyó szurdoka vágja ketté. A hegy négy községből áll. Csejke (A) és Vaskeresztes (HU) Felsőcsatár (HU) és Pinkaóvár (A). (2. ábra)

2. ábra: Vashegy területe a határ két oldalán

A magyar települések bemutatása

Vaskeresztes 362 fő él, melynek 55%-a aktív dolgozó, 203 fő német, 18 fő horvát nemzetiségű, növekvő népességszámmal rendelkezik, ahol 1 fő munkanélküli van, az is „gyüttment”. Régi, gondosan ápoltság, rendezett településkép, a határ másik oldalán sem látni nagyobb tisztaságot. A község történelmi rangját jellemzi, hogy évszázadokon át szoros gazdasági kapcsolatai alakultak ki Graz, Pozsony, Bécs irányában.

A gazdasági válságnak nyoma sincs Vaskeresztesen, Mivel zömében német nemzetiségűek élnek itt, anyanyelvi szinten beszélik a nyelvet, ezért sokan dolgoznak Ausztriában. Vaskeresztes Vas megye leggazdagabb települése.

A 362 főt számláló falu közel ugyanennyi embert foglalkoztató üzemmel bír: MAMBaby Hungária Kft. Ez a gyár nagy biztonságot nyújt a falunak, így az önkormányzat az iparűzési adóból viszonylag magas, biztos jövedelemre tehet szert. Az aktív korúak zöme nem Szombathelyen, hanem Ausztriában, vagy saját vállalkozásban dolgozik. A községben 18 vállalkozás működik, között van asztalos-üzem, a Vino Eisenberg Kft, 40 hektáron, nagyüzemi módszerekkel termelik a bort, a Mittl pincészet, Wölfiinger József szeszfőzdéje, az A-Plant 45 hektáros gyümölcsöse.

Magyarország pisztráng telepe - Szilvásvárad mellett- Vaskeresztesen található. A Sporthorgász Egyesületek Vas Megyei Szövetsége a központját ide helyezte. A Pinkán vadvízi horgászhelyeket, tanpályát létesítettek, szálláshelyet is biztosító vendégfogadót és borházat építettek.

Felsőcsatáron 472 főből 142 fő horvát nemzetiséghez tartozik. Vaskeresztől északra található a határ nyomvonalán 15-20 km-re a megyeszékhelytől. Jellemző itt is a gondos ápoltság falukép. A romantikus katlanszerű elhelyezkedését kiemeli a Pinka patak Ausztriából jövő 2 km-es szurdokvölgye. Több érdekes szokás ma is él Felsőcsatáron. (rozmaryngolás, májusfaállítás)

Vashegy és a vörös bor

A tájon több évszázados hagyománya van a bortermelésnek, melyet a középkorra vezetnek vissza. Valószínűsíthető, hogy Vas-hegyen az időszámításunk előtt 300 körül megtelepedett kelták honosították meg a szőlő- és borkultúrát. 1401-ben a pornói apát irata is említette az itt termelt borokat.

A Vas-hegy szőlőkultúráján kialakult, és máig fennálló pince- ill. présház-architektúra a hely egyedi szellemét tükrözi. A hegyen több száz éves pincék is állnak még, sokszínűségét évszakonként az apróparcellás szőlőművelés mintázata is fokozza.

A XVIII. században a Vas megye 6 jelentős borvidéke közé tartozó Vaskeresztes ma az országos híró Soproni Borvidék része, elsősorban kékfrankos, zweigelt, pinot

noir töltenek hordókba. Ahogy Európában a magyar borok, úgy magyar borvidékekben a Vashegy termésmennyisége elveszik, pedig aki kóstolta? Helyiek szerint: hiába a jófajta bor a pincékben, alkoholistát csak hármat ismernek, ők is betelepültek. Viszont a tájegység orvosokkal összefogva konferenciákon bizonyítja a helyi vörösbor gyógyító hatását.

Az újjáéledő családi gazdálkodásokban Vaskeresztesen palackozó és feldolgozó üzem, illetve pálínkaforró is működik. Osztrák oldalon a családi gazdálkodás és borkimérés megmaradt, korszerű vinotékák kialakításával. Feltűnő a hegy két oldala között a különbség, osztrák oldalon nagyobb egybefüggő parcellákat látni.

Ausztria legkisebb borvidéke a borkedvelők népszerű kirándulóhelye, hiszen olyan keresett fajták teremnek itt, mint a kékfrankos vagy az *uhudler*. A borkedvelők kirándulóhelye a Vas hegy, számos pincét keresnek fel a turisták, melyek nyitvatartását jelzik az útbaigazító táblákra elhelyezett színes papírcsíkok.

Útban a szőlőhegyek felé piros és fehér szalagokkal díszített csokrok, táblák jelzik, ha egy borkimérőben a szőlősgazda kinn van. A vörös borra utal a piros szalag, a fehérborra a fehér szalag. Buschenschank-nak nevezik a helyi termelői borkimérő helyeket, pincéket. Felsőcsatáron a Sándor Buschenschank Vaskeresztesen a Judit Buschenschank nyújt turisták igényére alapozott családias hegyi vendéglátást.

Az osztrák oldalról magyar oldalra és a magyar oldalról osztrák oldalra spontán alakuló bortúrák utáni igény is egyre nagyobb. Családok kedvelt félnapos, napos kirándulóhelye, valamint baráti társaságok kedvelt programja. Megállapítható, hogy a borturizmus látogatók elsősorban környékbeli –hétvégi- turisták, csoportok Vas megyéből és Ausztriából.

Turizmusleltár

A Pinka patak a Rába legjelentősebb vasi mellékveze. Kiváló vízminősége miatt jó pisztrángos, így a pisztrángos és horgászturizmus igénybevevők köre jelentős. (horgászok, versenyek, bajnokságok, tanpálya-horgászoktatás)

A kerékpáros turizmust kiépített kerékpárút szolgálná a magyar térségben, karbantartás hiánya miatt egyre kevesebb a magyar oldalon az osztrák kerékpáros, és egyre több az osztrák oldalon a magyar kerékpáros. A magyar határ mentén és azon túl futó Weinidylle kerékpárutat parányi szőlőskertek és romantikus pince nyegedek jellemzik.

Jelentős számú népi építészeti emlék található itt: pincék, kápolna, vaskori halomsírok, malmok Több száz pince jelentős része helyileg védett épület. A felsőcsatári szőlőhegy tetején álló középkori Szűz Mária-kápolna elől festői panorama tárul a látogató elé.

Számottevő a Vasfüggöny múzeum, elsősorban nemzetközisége miatt. A látogatók nagyobb hányada a világ számos pontjáról érkező olyan „külföldi” és rokonsága, akik már hallottak a határon átszökésről, a vasfüggönyről, így

tudatosan keresik a magángyűjteményt. A Vasfüggöny múzeum Felsőcsatáron, Szombathelytől 20 km-re a Kápolnadomb alatt található, ahol bárki bepillanthat a határőrizet egykori rendszerébe. Az eredeti szögesdróttokból, oszlopokból megépített emlékhely bemutatja Magyarország határvédelmi történetének 1948-tól 1989-ig terjedő időszakát, a vasfüggöny korszakát. Lézeres imitált aknamezőn próbálhatnak szerencsét a „szökni vágyók, katonai magas megfigyelőre mászhatnak a „határfigyelők”. Az építő tulajdonos Goják Sándor személyes ismertetőjén, valamint a kiállított fotókon, emléktárgyakon keresztül bepillantást nyerhetők a határmenti települések egykori polgári és katonai mindennapjaiba.

Vas függöny múzeum magán alapítású családi múzeum. Fenntartása, továbbvitele épp a nagyszámú külföldi, elsősorban disszidens rokonok és a valamikor itt szolgált katonák találkozási miatt érdekes attrakció lehetne. A családban nincs folytatója, a források nem elégségesek, így megoldásra vár a jövője.

A lehetőség

A térségnek specifikus – egyedi - rendezvénye nincs, ugyanakkor a települések nemzetiségéből adódó, így az átlagból kiemelkedő nemzetiségi szüreti napok programjai a környező városok lakosságát is vonzzák.

A Vas hegy kerékpárút kapcsolatát jelent az Őrség és a Kőszegi hegység között. A burgenlandi -ezen belül a tarcsafürdői- kerékpáros hagyományokra lehet alapozni. Az osztrák oldal tájegysége - a neves turistaparadicsomok mellett helyét és szerepét - épp a kerékpározás adta lehetőségekben találta meg. A már bejáratott szállodák, kerékpár szállítási lehetőségek, programok tovább- és határon átgondolása a térség fejlődését és a turisztikai attrakcióhoz kapcsolódását eredményezné. A kerékpáros útvonalak részben kiépítettek a Vas hegy osztrák és magyar oldalán, ez Jákon át Körmendig, majd az Őrségig volt tervezve. (Phare CBC első projektjeinek egyike) A megye kerékpárútjait, programjait koordináló Megyei Művelődési Ifjúsági Központ megszűnt, így gazdátlan a terület. A kerékpáros (zöld) turizmus az osztrák oldalon aktív, nagy hagyományokkal rendelkezik, ezt meghosszabbítva a fenti területet aktivizálva eredmények lehetnek, de ehhez kiszolgáló infrastruktúra kell. (szállás, kölcsönző, tűzrakó helyek)

A térség kitérési pontja - melyhez adottsága megvan- a zöldturizmus, akár a gyalogos akár a kerékpáros útvonalak lehetőségeit tekintem. Erre ráerősít a Busenshrankos szőlőhegyi filling. A Dél-Burgenlandi desztináció programjainak hatása megjelenik a magyar oldalon is. Ilyenkor érezhetően nő a turisták száma a vendéglőkben, pincékben, de a helybeliek kételkedve fogadják a marketing törekvéseket.

„Jobb, ha nem csinálunk magunknak reklámot, abból nincs baj.” “Hétvégente osztrák turisták látogatnak át, nyaranta főként kerékpárral. Sétálnak a faluban, aztán esznek egy jót a vendéglőkben.” A hegyen a borozókba buszokkal jönnek, sokan kirándulnak, eljönnek megnézni a Pinka-szurdokot, nyilatkozta egy helybéli.

A sporthorgászat rendezvényei számottevőek és országos híresek, ugyanakkor speciális és szűk réteget érintő, de gyakori programok.

Elhivatott lokálpatrióta helyi emberek bevonását, már meglévő helyi potenciák összekapcsolását javaslom ennek feloldására. Helyi termékkel kapcsolatos gazdasági tevékenységgel a térség önálló desztinációként jelenhet meg egységes Vas hegyi (Eisenbergi) arculattal. Így lépést tud tartani az osztrák oldallal, s nem konzerválódik az elmúlt évtizedek állapota. A térség önálló desztinációvá lassan tud válni, de utazási pontnak, hétvégi programnak tökéletes.

Összefoglaló

Összegzésként hangsúlyozni szeretném, hogy a turizmus növekedése soha nem látott mértékben hat a környezetre és a kapcsolódó gazdaságra, de a fejlesztésnek fenntarthatónak kell lennie. Ezzel összefüggésben alapvető fontosságú - a spontán fejlődés helyett - az ökoturizmus fejlesztés tervezése mind országos, mind nemzetközi szinten.

Az ökoturizmus kiválóan alkalmas a gyógy és welnessturizmus szolgáltatásainak kölcsönös kiegészítésére és összefogására.

Megállapítható, hogy az osztrák-magyar határvidék ökoturisztikai adottságai jók, s a jelenlegi nemzetközi és a magyarországi trendek kedveznek a határmenti turizmustermék fejlesztésének, és a fejlesztés eredményeképpen a területi különbségek kiegyenlítődnek.

A példaként említett Saarland vagy Felső-Rajna háromszöghöz hasonlítva is a térség bővelkedik ökoturisztikai vonzerőkben. Az igazán életképes vonzerők a határmentén bizonyítottak, de nemzetközi szinten is megállják helyüket. Ehhez szükséges még a közös fellépés, a közös marketing, az eurorégió szinergia hatása adott.

A zárt határtérség e zártságát előnnyé kövacsolhatja. A környező ismert turisztikai célpontok sorába felfűzhető a Vas hegy és térsége újabb turisztikai gyöngyszemnek, s talán évek múlva Közép-Európa Saar vidéke, zöld turisztikai központja lehet az egykori nyugati határszakasz.

Irodalom

- Aubert, A 1999.: Az ökoturisztikai területfejlesztés szükségessége és modellje Magyarországon.
- Változó környezetünk (1999) (szerk.: Tóth J., Wilhelm Z.), MTA RKK DTI-PTE TTK FI, Pécs
- Bazsika E. – Gyurica L. (2008): Néprajzi tájak „vándorlása” a magyarországi térképeken Hetés,Göcsej, Őrség határainak vizsgálata . In: Földrajzi Közlemények Bp. 2008/3. szám

Gyurica L. (2000): A tájhasznosítás története és mai helyzete a magyar - szlovén államhatár mentén. In: Schweitzer F. - Tiner T. (szerk.): Tájéktutatói irányzatok Magyarországon. MTA FKI Bp.

Gyuricza L. (1996): Ökoturisztikai fejlesztési lehetőségek – az idegenforgalmi világtrendek tükrében – a szlovén–magyar határ két oldalán PTE TTK Földrajzi Intézet Pécs

Kelemen Z. (Szerk) (2006) : Ökoturizmus - Magosfa Alapítvány, Vác.

Puczkó, L. – Rátz, T. (2001): A turizmus hatásai, 2. átdolgozott kiadás. Aula Kiadó, Bp.

Egyéb források:

A Kerka-mente komplex természetvédelmi felmérése. INTERREG IIIA Szlovénia-Magyarország-Horvátország Szomszédsági program 2004-2006

Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia. Pannon Egyetem, Turizmus Tanszék, Veszprém–Budapest 2008.

www.unwto.org/pdf/pr071046.pdf. / Davos nyilatkozat

www.wto.org

http://www.aevv-egwa.org/site/hp_en.asp

www.ecoroute.eu

www.world-tourism.org

<http://www.viasanctimartini.eu/>

<http://www.pananet.eu/htmls/home.html>

<http://www.tourismus.saarland.de/de/index>

<http://www.rmb.co.at>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:376:0007:0014:HU:PDF>

MTÜ NYME Sopron konferencia előadás 2013. nov. 5. Pankotay Fruzsina Magda